

Wojciech Ostojki

Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu

NOWA UMOWA KAPITAŁOWA (NUK) W POLSKICH BANKACH A MSSF

1. Wstęp

Wprowadzeniu w 1988 roku przez Bazylejski Komitet ds. Nadzoru Bankowego uchwalonej w siedzibie Banku Rozliczeń Międzynarodowych (BIS) w Bazylei tzw. Bazylejskiej Umowy Kapitałowej (Basel I) sprzyjała troska o bezpieczeństwo banków i instytucji finansowych. Troska o bezpieczeństwo banków spowodowana była ich rosnącą aktywnością, zwłaszcza w obszarze globalizacji światowych rynków finansowych, których były coraz bardziej aktywnymi uczestnikami. Umowa ta wprowadziła ważne ryzykiem wymogi kapitałowe zarówno dla pozycji bilansowych, jak i pozabilansowych. Była też pierwszą międzynarodową umową dotyczącą wymogów kapitałowych o kompleksowym charakterze, która ustanawiała równe warunki działalności dla banków aktywnych na rynku międzynarodowym. Mimo niewielkiej liczby krajów mających swych reprezentantów w Komitecie Bazylejskim (13 krajów) Umowa została powszechnie zaakceptowana również w krajach niereprezentowanych w Komitecie.

Wprowadzony i obecnie powszechnie znany współczynnik wypłacalności stał się ogólnoświatowym standardem pomiaru wypłacalności instytucji finansowych. Współczynnik wypłacalności wynosi obecnie 8% wartości kapitału własnego banku i ma stanowić gwarancję prowadzenia przez bank polityki pozbawionej nadmiernego hazardu, poprzez zmniejszanie rzeczywistego zasobu kapitału poniżej granicy bezpieczeństwa, wyznaczonej przez poziom generowanego ryzyka. Ustalenie minimalnej wartości współczynnika powinno chronić przed niekontrolowanym wzrostem aktywów banku.

Od czasu wprowadzenia Umowy w 1988 roku była ona kilkakrotnie zmieniana. Najważniejsze zmiany dotyczyły wprowadzenia w 1996 roku rozwiązania umożli-

wiającego wykorzystanie modeli do kalkulacji wymogów kapitałowych z tytułu ryzyka rynkowego. Mimo możliwości stosowania równie prostego, standardowego sposobu kalkulacji, zmiana ta zachęciła banki do tworzenia wewnętrznych modeli oceny ryzyka rynkowego oraz dostarczyła nadzorowi bankowemu niezbędnych narzędzi do oceny adekwatności tych modeli, a nie ograniczania się jedynie do oceny wymogów kapitałowych.

Planowanym terminem wejścia w życie Nowej Umowy Kapitałowej NUK (Basel II) w krajach Unii Europejskiej jest 1 stycznia 2007 roku.

2. Trzy filary nowych regulacji

Proponowana Nowa Umowa Kapitałowa składa się z trzech uzupełniających się filarów. W porównaniu z umową obecnie obowiązującą pierwszy filar NUK (Minimalne wymogi kapitałowe) zawiera znaczące zmiany w traktowaniu ryzyka kredytowego oraz wprowadza wymogi kapitałowe z tytułu ryzyka operacyjnego. Podejście do ryzyka rynkowego pozostaje generalnie niezmienione. Istotną korzyścią NUK w stosunku do poprzedniego dokumentu jest możliwość wykorzystania przez banki własnych, wewnętrznych modeli szacowania ryzyka kredytowego (podejście oparte na metodzie wewnętrznych ratingów – IRB) i/lub ryzyka operacyjnego (podejście wykorzystujące zaawansowane metody pomiaru – AMA).

W ramach filaru drugiego (Analiza nadzorcza) banki mają stworzyć wewnętrzne procesy oceny kapitału ekonomicznego oraz ustalania docelowych kapitałów, zgodnych z profilem ryzyka w danym banku oraz z otoczeniem nadzorczym. Dokonując oceny adekwatności kapitałowej, władze banku powinny mieć na uwadze fazę cyklu koniunkturalnego, w której znajduje się ich bank. Nadzór bankowy będzie oceniał zarówno sposób określenia wypłacalności, jak i samą wypłacalność ustaloną przez banki. W praktyce banki zazwyczaj starają się utrzymywać wyższy poziom wypłacalności niż minimalne wymogi kapitałowe wynikające z pierwszego filaru. Ponadto filar drugi musi uwzględniać rodzaje ryzyka nieujęte w pierwszym filarze (np. ryzyko stopy procentowej w portfelu bankowym, ryzyko płynności itp.). Należy zakładać, że poziom wypłacalności wymagany w ramach filaru drugiego będzie wyższy niż wymogi kapitałowe wynikające z filaru pierwszego. Z uwagi na bezpieczeństwo środków gromadzonych na rachunkach bankowych dodatkowe wymogi kapitałowe powinny dotyczyć przede wszystkim banków o słabej sytuacji ekonomiczno-finansowej.

Zalecenie podwyższenia kapitału mogłoby być stosowane w dwóch przypadkach:

- 1) stwierdzenia w wyniku inspekcji lub analizy zważając na fakt ponoszenia wysokiego ryzyka,
- 2) przy jednoczesnym braku odpowiedniego zarządzania tym ryzykiem oraz nieprawidłowościach w systemie kontroli wewnętrznej.

Zgodnie z wymogami trzeciego filaru NUK (Dyscyplina rynkowa), instytucje kredytowe są zobowiązane do ujawniania informacji na temat ich profilu ryzyka oraz poziomu kapitalizacji. W ten sposób uczestnicy rynku sami utrzymują dyscyplinę. Zakres ujawnianych informacji zależy od przyjętego przez bank wariantu w ramach pierwszego filaru. Im bardziej zaawansowane podejście, wykorzystujące modele statystyczne, tym więcej informacji wymaga ujawnienia.

Wprowadzenie postanowień NUK do porządku prawnego Wspólnoty Europejskiej odbędzie się poprzez aktualizację (*recast*) Dyrektywy 2000/12/EC oraz Dyrektywy 93/6/EEC – zwanej dalej CRD (*Capital Requirements Directive*).

Projekt Dyrektywy CRD zawiera w zasadzie postanowienia NUK (Basel II), przy czym w tych punktach, w których jest to niezbędne, dostosowuje je do specyficznych uwarunkowań europejskich. W lipcu 2004 roku Komisja Europejska opublikowała projekt Dyrektywy CRD na temat nowych wymogów kapitałowych dla banków i firm inwestycyjnych, przewidując, że Dyrektywa CRD zostanie ostatecznie zaakceptowana przez Parlament Europejski do końca 2005 roku. Ostatecznym krokiem będzie wprowadzenie jej przepisów przez poszczególne kraje w postaci regulacji prawnych i standardów nadzorczych. Postanowienia obu dyrektyw zostaną następnie wprowadzone do prawa polskiego i będą obowiązywać od 1 stycznia 2007 roku (metody proste – standardowe oraz podstawowa metoda wewnętrznych ratingów) oraz od 1 stycznia 2008 roku (metody najbardziej zaawansowane – zaawansowana metoda wewnętrznych ratingów oraz zaawansowana metoda pomiaru ryzyka operacyjnego).

Różnice pomiędzy NUK a CRD wynikają zarówno z odmienności statusu prawnego obydwu dokumentów (decyzje Komitetu Bazylejskiego ds. Nadzoru Bankowego mają jedynie status dobrowolnych porozumień uczestników tego gremium i nie wszystkie państwa członkowskie UE są reprezentowane w Komitecie Bazylejskim), jak też z dążenia do dostosowania regulacji europejskich do specyfiki rynku finansowego Unii Europejskiej.

Zakres stosowania Dyrektywy CRD w Polsce obejmuje wszystkie banki komercyjne i banki spółdzielcze wraz z ich bankami zrzeszającymi.

Do istotnych różnic pomiędzy NUK a CRD zaliczyć można:

- a) zakres stosowania NUK został zaprojektowany głównie z myślą o bankach „aktywnych międzynarodowo”, podczas gdy CRD ma być stosowana w odniesieniu do wszystkich banków (także małych) oraz do tzw. firm inwestycyjnych;
- b) CRD dopuszcza ulgowy i uproszczony sposób traktowania papierów wartościowych zabezpieczonych hipotecznie lub gwarancjami rządowymi (*covered bonds*) (głównie listów zastawnych), nie posiadających ratingu; instrumentom

takim przypisuje się wyższą klasę ryzyka, niż to wynikałoby z charakterystyki emitenta ze względu na jakość zabezpieczenia;

- c) zakres stosowania metod zaawansowanych (*permanent partial use*) CRD w przeciwieństwie do NUK zezwala na trwałe mieszanie metody standardowej i metody wewnętrznych ratingów (IRB) w zakresie ryzyka kredytowego, poprzez dopuszczenie do stosowania przez banki, używające jako metodę zasadniczą metody wewnętrznych ratingów, także metody standardowej w odniesieniu do należności bankowych i należności od Skarbu Państwa;
- d) zakres uznania efektu dywersyfikacji ryzyka operacyjnego w przypadku zaawansowanej metody pomiaru (AMA) – CRD nie nakłada ograniczeń odnośnie do uznawania wymienionych efektów i nie wymaga tworzenia indywidualnych modeli dla tzw. *significant subsidiaries*.

Ponieważ prawnie wiążące dla Polski postanowienia znajdują się w dyrektywach UE, wszelkie odmienności pomiędzy NUK a CRD będą interpretowane na korzyść zapisów CRD. W skład tych rozbieżności wchodzi m.in. mniejszy zakres swobody decyzyjnej lokalnego nadzorcy (tzw. *national discretions*). W Polsce jest to Generalny Inspektorat Nadzoru Bankowego (GINB), którego ustanowienie jest efektem postulowanego zwiększenia konwergencji praktyk nadzorczych w krajach członkowskich UE.

Uregulowania NUK wykazują różnice w stosunku do Dyrektywy CRD i różnią się również od uregulowań Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej (MSSF). NUK oraz MSSF wykazują także potencjalne synergie w następujących zakresach:

- połączenia funkcji zarządzania kapitałem banku z jednoczesnym spełnieniem wymogów regulacyjnych oraz rachunkowych,
- wymogów systemowych i procesowych (segmentacji portfela, systemu ratingowego, modeli statystycznych),
- wykorzystania wspólnej platformy do NUK oraz pomiaru utraty wartości zgodnie z MSSF, co obniży koszty wdrożenia.

Oba uregulowania, NUK i MSSF, reprezentują dwa różne podejścia.

- MSSF. Cel to przedstawienie informacji niezbędnych do podejmowania decyzji w oparciu o kondycję finansową spółki oraz spodziewane zyski. Podejście do ryzyka opiera się na jego ocenie w działalności banku na dzień bilansowy.
- NUK. Cel to zapewnienie niezawodności i stabilności systemu finansowego oraz powiązanie kapitału regulacyjnego z ryzykiem ekonomicznym (AIRB). Podejście do ryzyka to uwzględnienie ryzyka przyszłych okresów.

Podobieństwa NUK i MSSF dotyczą utraty wartości posiadanych przez bank aktywów i obejmują:

- 1) definicję defaultu/przesłanek utraty wartości,
- 2) segmentację portfela – segmentacja według NUK jako podstawa do segmentacji według MSR 39 (z dodatkowymi podziałami portfela detalicznego na potrzeby MSSF, np. według produktów); wyodrębnienie podportfeli:
 - według ratingów – grupowanie według PD,
 - według zabezpieczenia itd. – grupowanie według LGD;
- 3) CCF z metody AIRB może być wykorzystane na potrzeby IFRS.

W ramach podobieństw między NUK a MSSF pozostają jeszcze do rozważenia następujące kwestie dotyczące parametrów NUK (czyli PD, LGD) – jak mogą być wykorzystane do portfelowej oceny utraty wartości:

- efekt dyskonta musi być odpowiednio uwzględniany w oszacowaniu LGD,
- koszty bezpośrednie oraz pośrednie (NUK) *versus* koszty bezpośrednie (MSSF) uwzględniane w szacowaniu LGD,
- średnie historyczne LGD skorygowane do warunków bieżących (MSSF) *versus* LGD w warunkach dekonunktury (NUK),
- minimalne wartości PD oraz LGD dla niektórych ekspozycji detalicznych są niezgodne z MSSF,
- ograniczenie dotyczące wyceny zabezpieczeń (NUK – FIRB) – brak spójności z MSSF,
- okres identyfikacji straty (LIP) w kalkulacji PD (MSSF),
- brak w MSSF wymogów dotyczących danych historycznych dla oszacowania PD oraz LGD.

Wymogi kapitałowe NUK, związane z utratą wartości aktywów, dotyczą oczekiwanej straty (EL). Jeśli oczekiwana strata jest większa od sumy uwzględnianych rezerw (w tym uwzględnione zostają rezerwy indywidualne i „ogólne”, tzn. portfelowe), wówczas niedobór powinien zostać pokryty przez kapitał. Jak łatwo zauważyć, wymogi kapitałowe są zależne od niedoboru rezerw.

Wykorzystanie parametrów NUK do oszacowania wartości godziwej kredytów obejmuje działania banku, zgodne z MSR 32/MSSF 7, polegające na ujawnieniu wartości godziwej posiadanych aktywów finansowych w notach objaśniających do sprawozdania finansowego. Dotyczy to również aktywów wycenionych według kosztu zamortyzowanego. Jeśli mamy od czynienia z przypadkiem, gdzie wartość rynkowa nie jest dostępna, to należy zastosować dostępny i powszechnie znany model wyceny np. zdyskontowanych przepływów pieniężnych (DCF), w którym to modelu rynkowa krzywa dochodowości jest skorygowana o marżę z tytułu ryzyka kredytowego, tzw. spread kredytowy – *credit spread*.

Oszacowanie premii za ryzyko jest trudne, ale możliwe – musi uwzględniać m.in. awersję do ryzyka, płynność i podatki, a zależy od specyficznych uwarunkowań każdego banku i jego działalności kredytowej.

Zagadnienia NUK, tak jak i MSSF, odnoszą się także do zagadnień zakresu konsolidacji. Według MSSR, banki mają obowiązek skonsolidować wszystkie spółki zależne bez względu na ich rodzaj działalności. Zgodnie z NUK, mamy obowiązek skonsolidować tylko te spółki z grupy (zależne, współzależne oraz dobrowolnie skonsolidowane spółki mniejszościowe), które prowadzą działalność bankową lub inną działalność finansową. Wartość bilansową nieobjętych konsolidacją spółek finansowych, które spełniają regulacyjne kryteria konsolidacji, powinna pomniejszyć bazę kapitałową do celów regulacyjnych.

Z nowych uregulowań NUK jasno wynika, że kapitał własny według MSSF nie jest równy kapitałowi regulacyjnemu według NUK. Należy w związku z tym oczekiwać korekt kapitału własnego według MSSF do celów regulacyjnych w odniesieniu do kapitału z aktualizacji wyceny z poniższych tytułów:

- 1) potencjalnej wyceny w wartości godziwej środków trwałych i wartości niematerialnych i prawnych,
- 2) potencjalnej wyceny w wartości godziwej nieruchomości inwestycyjnych,
- 3) wyceny instrumentu zabezpieczającego w *cash flow hedge*,
- 4) wyceny aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży (DDS) z uwzględnieniem zasad:
 - niezrealizowane zyski i straty z wyceny kredytów DDS nie powinny być ujmowane ani w kapitale podstawowym, ani w kapitale uzupełniającym,
 - niezrealizowane zyski z wyceny akcji DDS mogą być ujmowane w kapitale uzupełniającym z uwzględnieniem 55% dyskonta; w takim przypadku należałoby odejmować niezrealizowane straty z wyceny od kapitału podstawowego,
 - niezrealizowane zyski lub straty z wyceny papierów dłużnych DDS powinny być ujmowane albo zgodnie z regułą dla kredytów, albo zgodnie z regułą dla akcji.

3. Szczegółowe uregulowania Nowej Umowy Kapitałowej

Nowa Umowa Kapitałowa (NUK) obejmuje trzy filary:

- **Pierwszy filar – minimalne wymogi kapitałowe**
 - A. Składniki kapitału
 - B. Sposób traktowania portfela bankowego – podejście ujednolicone
 - 1) należności od rządów
 - 2) należności od banków
 - 3) należności od jednostek sektora publicznego innych niż rząd centralny
 - 4) należności od firm inwestycyjnych

- 5) należności od przedsiębiorstw
- 6) kredyty zabezpieczone nieruchomościami
- 7) kategorie wyższego ryzyka
- 8) inne należności
- 9) pozycje pozabilansowe
- 10) zapadalność
- 11) kryteria, które muszą spełnić zewnętrzne instytucje oceny wiarygodności kredytowej
- 12) sekurytyzacja aktywów
- C. Sposób traktowania portfela bankowego – podejście oparte na wewnętrznych ratingach
 - 1) zalety i wady stosowania wewnętrznych ratingów do celów adekwatności kapitałowej
 - 2) praktyczne implikacje dla instytucji nadzorczych
 - 3) wzajemne oddziaływanie z innymi częściami metodologii adekwatności kapitałowej
- D. Sposób traktowania portfela bankowego – modele ryzyka kredytowego
- E. Techniki łączenia ryzyka kredytowego
 - 1) pozostała, niezabezpieczona część ryzyka
 - niedopasowanie terminów zapadalności
 - zmiany cen rynkowych
 - niedopasowanie aktywów
 - 2) stopień redukcji ryzyka
 - 3) zabezpieczenie kredytowe, gwarancje i netting pozycji bilansowych
- F. Sposób traktowania innych rodzajów ryzyka
 - 1) ryzyko stopy procentowej w portfelu bankowym
 - 2) inne rodzaje ryzyka
- G. Portfel handlowy

Komitet Bazylejski proponuje nowe ujednolicone podejście do zagadnienia wazenia ryzykiem aktywów portfela bankowego. Podejście to polega na stosowaniu w większym stopniu zewnętrznych ocen wiarygodności kredytowej, niż ma to miejsce w obecnie obowiązującej umowie kapitałowej, w której zastosowanie tego rodzaju ocen zostało ściśle ograniczone do niektórych pozycji portfela handlowego. Komitet dostrzega, że istnieją określone trudności związane z poleganiem na tego rodzaju ocenach. Przedmiotem troski Komitetu jest także wpływ, jaki szersze stosowanie w umowie kapitałowej zewnętrznych ocen wiarygodności kredytowej wywrze na agencje wydające takie oceny. Z tych powodów Komitet proponuje, aby krajowe instytucje nadzorcze nie zezwalały bankom na mechaniczne stosowanie tych zewnętrznych ocen, na których podstawie będą mogły zaklasyfikować swe aktywa do niższych wag ryzyka. Banki powinny to czynić tylko wówczas, gdy zarówno one same, jak i właściwe instytucje nadzoru bankowego są usatysfakcjonowane z jakości źródła tych ocen oraz stosowanej przez nie metodologii. Banki

muszą przyjąć spójne podejście do stosowania określonych mechanizmów ocen i nie powinny wybierać tych ocen, które są dla nich wygodne.

- **Drugi filar – badanie nadzorcze adekwatności kapitałowej**

- A. Kapitał powyżej opisanego minimum wymaganego przez prawo
- B. Wewnętrzna ocena adekwatności kapitałowej w bankach
- C. Proces badania nadzorczego
- D. Interwencje nadzorcze

W niniejszej części artykułu badanie nadzorcze jest traktowane jako integralny element metodologii adekwatności kapitałowej. Proces badania nadzorczego nie powinien być postrzegany jako filar fakultatywny, lecz jako zasadnicze uzupełnienie zarówno minimalnych wymaganych prawem wymogów kapitałowych, jak i dyscypliny rynkowej. Celem instytucji nadzorczych w badaniu pozycji i strategii kapitałowej banku jest zapewnienie spójności pomiędzy kapitałem banku i jego ogólnym profilem ryzyka oraz umożliwienie podejmowania wczesnych interwencji nadzorczych w przypadkach, w których strategia ta nie zapewnia wystarczającego zabezpieczenia przed ryzykiem. Ponadto instytucje nadzoru bankowego oceniają, czy pozycja kapitałowa banku jest zgodna z minimalnymi wymogami kapitałowymi.

Rozważania dotyczące badania adekwatności kapitałowej banku przez instytucje nadzorcze opierają się na czterech podstawowych i wzajemnie uzupełniających się zasadach, które zostały przedstawione w szczegółach poniżej.

1. Instytucje nadzoru bankowego oczekują, że banki będą prowadziły działalność, utrzymując wskaźniki kapitału na poziomie powyżej wymaganego minimum; instytucje nadzoru powinny mieć możliwość wymagania od banków utrzymywania kapitału powyżej minimum.
2. Bank powinien opracować i stosować model oceny swej ogólnej adekwatności kapitałowej w relacji do charakteryzującego ten bank profilu ryzyka, jak również strategię utrzymywania właściwych poziomów swego kapitału.
3. Instytucje nadzorcze powinny badać wewnętrzne oceny i strategię banku w zakresie adekwatności kapitałowej oraz nadzorować utrzymywanie wskaźników wymaganego kapitału na odpowiednim poziomie.
4. Instytucje nadzorcze powinny dążyć do podejmowania interwencji we wczesnej fazie w celu zapobieżenia spadkowi kapitału poniżej poziomu określonego przez normy ostrożnościowe.

- **Trzeci filar – dyscyplina rynkowa**

- A. Struktura kapitału
- B. Zagrożenie ryzykiem
- C. Adekwatność kapitałowa

Do oceny adekwatności kapitałowej banku uczestnicy rynku potrzebują informacji o strukturze kapitału banku i o profilu ryzyka tego banku. Z tego względu Komitet

Bazylejski uważa udostępnianie informacji dotyczących poziomu kapitału, zagrożenia ryzykiem i adekwatności kapitałowej za ważny element w osiągnięciu znaczącego poziomu dyscypliny rynkowej. Wyżej wymienione informacje powinny być udostępniane z częstotliwością co najmniej jednego roku lub większą, jeśli będzie to właściwe.

Postanowienia obu dyrektyw – NUK i CRD – zostaną następnie wprowadzone do prawa polskiego. Od 1 stycznia 2007 roku będą obowiązywać: metody proste, standardowe oraz podstawowa metoda wewnętrznych ratingów; od 1 stycznia 2008 roku: metody najbardziej zaawansowane, zaawansowana metoda wewnętrznych ratingów oraz zaawansowana metoda pomiaru ryzyka operacyjnego. Wymaga to zbierania jeszcze większej ilości informacji o kredytobiorcach. W pierwszej grupie o podmiotach indywidualnych obejmujących osoby fizyczne oraz małe i średnie przedsiębiorstwa, a w drugiej grupie – o podmiotach gospodarczych.

Decyzje prezentowane przez Narodowy Bank Polski – Generalny Inspektorat Nadzoru Bankowego (GINB) w dokumentach konsultacyjnych dla banków i instytucji finansowych podejmują zagadnienia wdrożenia NUK i są przygotowywane w oparciu o następujące zasady:

- bezpieczeństwo sektora bankowego oraz zgodność z Dyrektywą CRD,
- wrażliwość na ryzyko,
- konkurencyjność,
- obciążenia regulacyjne i administracyjne,
- międzynarodową spójność.

4. Zezwolenie na stosowanie metod zaawansowanych

Generalny Inspektorat Nadzoru Bankowego planuje ogólne dopuszczenie do stosowania przez banki metod zaawansowanych w celu obliczania wymogów kapitałowych z tytułu ryzyka kredytowego. Przyjęcie tej opcji dotyczy zarówno metody F-IRB 2, jak i metody A-IRB 3. W myśl zapisów Dyrektywy CRD, indywidualne zezwolenia będą udzielane poszczególnym bankom, co umożliwi zarówno okresowe, jak i stałe złagodzenie minimalnych wymagań stosowania metod IRB.

Dyrektywa CRD określa szereg opcji dla nadzoru bankowego (GINB), pozwalających na złagodzenie minimalnych wymagań w trybie tymczasowym bądź stałe. Wymagania te dotyczą uprzedniego stosowania przez bank, przez okres co najmniej trzech lat, systemów ratingowych, które są zasadniczo zgodne z minimalnymi wymaganiami w metodach IRB:

- wymagania dotyczące minimalnego okresu szeregów czasowych,
- wymagania minimalnej liczby dni, jeżeli chodzi o definicję niewypłacalności (*default*).

Jeżeli chodzi o minimalną liczbę dni przeterminowania, wymaganą do uznania zdarzenia za niewypłacalność (*default*), to Dyrektywa CRD i NUK określa je na 90 dni. Nadzorca może złagodzić to wymaganie do 180 dni dla ekspozycji detalicznych oraz należności od sektora publicznego. Do grudnia 2011 roku wymaganie to może być również złagodzone dla ekspozycji korporacyjnych. Liczbę dni przeterminowania metody IRB określa instytucja nadzorcza.

5. Minimalne wymagania dotyczące stosowania metody wewnętrznych ratingów (Internal Ratings-Based Approach IRB)

Instytucja finansowa (bank), która chce stosować metody wewnętrznych ratingów IRB, musi posiadać taki system ratingów wewnętrznych portfeli, który byłby zasadniczo zgodny (*broadly compliant*) z minimalnymi wymaganiami jakościowymi i ilościowymi określonymi w Dyrektywie CRD 5. Jeśli Dyrektywa CRD nie określa tego inaczej, należy stosować minimalne wymogi jakościowe i ilościowe, tak jak są one określone w dokumencie bazylejskim. Pozwolenie na stosowanie metody IRB wydaje instytucja nadzorcza. Dodatkowo instytucja kredytowa, która chciałaby stosować metodę IRB od 31 grudnia 2006 roku, musi obliczać wymagania kapitałowe zgodnie z metodą IRB, począwszy od 31 grudnia 2005 roku, równoległe z obliczaniem wymogów kapitałowych zgodnie z obecnie obowiązującymi regulacjami (Basel I).

Instytucja, która chce stosować IRB, musi być w pełni zaangażowana we wdrożenie oraz użytkowanie wewnętrznych ratingów i ilościowego zarządzania ryzykiem. Musi wprowadzić wewnętrzny system szacowania kapitału ekonomicznego, a kierownictwo wyższego szczebla w instytucji kredytowej musi posiadać doświadczenie w używaniu ratingów. Wewnętrzne ratingi, estymacje niewypłacalności (*default*) oraz estymacje straty (*loss*) muszą stanowić jeden z kluczowych elementów w procesie przyznawania kredytów, zarządzania ryzykiem oraz wewnętrznej alokacji kapitału. Jeżeli warunki te nie są spełnione, wprowadzenie IRB jest związane ze znacznym ryzykiem.

Szczególne wymagania dotyczące metod zaawansowanych:

- 1) każdy dłużnik musi posiadać tylko i wyłącznie jeden rating;
- 2) zdarzenie zgodne z definicją niewypłacalności (*default*), nawet gdy nie wiąże się z rzeczywistą stratą, musi być zaliczone do grupy zdarzeń spełniających przesłanki niewypłacalności, występują bowiem sytuacje, w których banki nie kwalifikują do grupy zdarzeń spełniających definicję niewypłacalności takich zdarzeń, w których odzyskują należności;

- 3) strata musi mieć charakter ekonomiczny, a nie rachunkowy, w szczególności musi być obliczana na podstawie kosztów powstałych przy odzyskiwaniu długu, a także musi uwzględniać wartość pieniądza w czasie; strata księgowa jako alternatywa jest niedopuszczalna.

Należy podkreślić, że wyżej przytoczone szczególne wymagania dotyczące metod zaawansowanych nie wyczerpują katalogu wymagań określonych w przepisach Dyrektywy CRD.

6. Kryteria, które muszą spełnić zewnętrzne niezależne instytucje oceny wiarygodności kredytowej przygotowujące ratingi

Zmieniony system wag ryzyka w NUK zwiększyłby stopień, w jakim instytucje nadzorcze (GINB) polegają na zewnętrznych instytucjach oceny wiarygodności kredytowej. Ze względów ostrożnościowych jest więc ważne, aby kryteria, którym będą musiały sprostać te instytucje, zostały ustalone na odpowiednio wysokim poziomie. Minimalne kryteria, które w opinii Komitetu Bazylejskiego stanowią podstawę uznania ocen wydawanych przez daną instytucję za adekwatne, przedstawiają się następująco:

- **Obiektywizm.** Metodologia służąca wydawaniu ocen wiarygodności kredytowej musi być rygorystyczna, systematyczna i podlegać pewnego rodzaju zatwierdzeniu, opartemu na doświadczeniu historycznym. Ponadto przyznawane oceny muszą podlegać ciągłej weryfikacji i muszą reagować na zmiany zachodzące w kondycji finansowej. Komitet proponuje, aby warunkiem akceptacji przez instytucje nadzorcze danej metodologii ocen jako odpowiedniej dla określonego segmentu rynkowego był co najmniej roczny okres od jej opracowania i rygorystycznego testowania na zapleczu, uznając jednocześnie, że okres trzyletni byłby bardziej wskazany.
- **Niezależność.** Metodologia powinna być wolna w stopniu, w jakim to tylko możliwe, od wszelkich zewnętrznych wpływów i ograniczeń politycznych lub nacisku ekonomicznego ze strony ocenianych instytucji.
- **Przejrzystość.** Warunkiem uzyskania akceptacji powinna być także publiczna dostępność poszczególnych ocen.
- **Wiarygodność.** Do pewnego stopnia wiarygodność będzie wynikała z wyżej wymienionych kryteriów. Kryterium to nie powinno być stosowane jako bariera przeciwko wejściu nowych instytucji. Jednocześnie każda nowa instytucja, która pojawi się w wyniku proponowanej zmiany w strukturze nadzorczej badania adekwatności kapitałowej powinna być w sposób ostrożny oceniona. Za wiarygodnością danej instytucji będzie również przemawiało istnienie wewnętrznych procedur zapobiegających niewłaściwemu użyciu poufnych informacji.

- Międzynarodowa dostępność danych. Nie wymaga się, aby instytucja oceniała firmy w więcej niż jednym kraju. Wyniki jej pracy powinny być jednak dostępne dla stron zagranicznych, wyrażających uzasadnione zainteresowanie tymi wynikami, na takich samych zasadach, na jakich będą one dostępne dla odpowiednich stron krajowych.
- Zasoby. Instytucja powinna posiadać odpowiednie zasoby, pozwalające jej na rzeczywisty i ciągły kontakt z wyższymi i operacyjnymi szczeblami ocenianych instytucji.
- Akceptacja. Krajowe władze nadzorcze będą odpowiedzialne za uznanie, w oparciu o wyżej wymienione kryteria, instytucji i wydawanych przez nią ocen za odpowiednie do celów wyliczania kapitału. Proponuje się, aby Sekretariat Komitetu służył jako centrum informacyjne na temat instytucji uznanych przez krajowe władze nadzorcze.

W załączniku do NUK stwierdza się, że takie oceny mają być publicznie dostępne dla uczestników rynku. Oceny wiarygodności kredytowej uznaje się za publicznie dostępne jedynie wówczas, gdy zostały one opublikowane na publicznie dostępnym forum oraz uwzględnione w macierzy przejść ECAI. Oceny udostępniane jedynie ograniczonej liczbie podmiotów nie będą uznawane za publicznie dostępne.

Trzeba podkreślić, że poza Korporacją Ubezpieczeń Kredytów Eksportowych (KUKE SA) nie ma w Polsce instytucji sporządzających ratingi zgodnie z powyższymi zasadami. W związku z tym większość banków będzie zmuszona stosować ratingi instytucji zagranicznych, takich jak: Standard and Poor (S&P), Moody's, Fitch Ratings.

Ponieważ wprowadza się nowe regulacje prawne w odniesieniu do banków, biegły rewident – audytor badający księgi rachunkowe i sprawozdanie finansowe banku – powinien zwrócić uwagę na ryzyko jego działalności, związane z zaawansowaniem wdrożenia i dostosowania się banku do nowych regulacji nadzorczych. Znaczne nakłady spowodowane podejmowanymi działaniami organizacyjnymi w banku i ich wdrożeniem powinny być dokładnie opisane w opinii z przeprowadzonego badania. Szczególnie ważne jest stwierdzenie, czy bank jest przygotowany lub w jakim stopniu są zaawansowane prace nad stosowaniem i wprowadzeniem w życie uregulowań NUK. Podkreślenia wymaga konieczność przegotowania banków do zbierania, gromadzenia, opracowywania i analizy jeszcze większej ilości informacji o swoich klientach detalicznych i korporacyjnych w celu uzyskania odpowiednich danych statystycznych do modeli wymaganych w szacowaniu ryzyka w NUK.

7. Słowniczek podstawowych terminów Basel II

AIG (Accord Implementation Group) – grupa działająca w ramach Bazylejskiego Komitetu ds. Nadzoru Bankowego; jej zadaniem jest interpretacja oraz wdrożenie postanowień Nowej Umowy Kapitałowej.

CCF (Credit Conversion Factor) – współczynnik konwersji kredytowej.

CEBS (the Committee of European Banking Supervisors) – Komitet Europejskich Nadzorców Bankowych, utworzony na mocy decyzji Komisji Europejskiej, w skład którego wchodzi wysocy przedstawiciele organów nadzoru bankowego oraz banków centralnych krajów członkowskich Unii Europejskiej.

Days past due – przeterminowanie należności kredytowej.

Dokument Bazylejski – dokument Bazylejskiego Komitetu ds. Nadzoru Bankowego – *International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, A Revised Framework* („Ujednolicenie pomiaru kapitału i standardów kapitałowych w skali międzynarodowej. Znowelizowana metodologia”) z czerwca 2004 r., mający na celu międzynarodowe ujednolicenie regulacji nadzorczych dotyczących adekwatności kapitałowej banków.

Dyrektywa CRD (Capital Requirements Directive) – Dyrektywa w Sprawie Wymogów, wdrażająca Nową Umowę Kapitałową do praktyki bankowej krajów Unii, projekt nowelizacji Dyrektywy 2000/12/EC (BCD) oraz Dyrektywy 93/6/EEC (CAD).

Default – niewykonanie zobowiązania.

EAD (*exposure at default*) – wartość ekspozycji kredytowej w momencie niewykonania zobowiązania.

ECAI (*external credit assessment institution*) – zewnętrzna instytucja oceny wiarygodności kredytowej (określana również jako agencja ratingowa), taka jak np. Moody's, S&P oraz Fitch Ratings.

EL (*expected loss*) – oczekiwana strata.

IRB (*internal ratings based [approach]*) – metody wewnętrznych ratingów – metody pomiaru ryzyka kredytowego, do których banki stosują własne oszacowania PD (podstawowa metoda wewnętrznych ratingów: Foundation IRB – F-IRB) lub własne oszacowania PD, LGD, M i/lub CCF (zaawansowana metoda wewnętrznych ratingów: Advanced IRB – A-IRB).

LGD (*loss given default*) – proporcja ekspozycji kredytowej, która zostanie utracona w przypadku niewykonania zobowiązania.

LIP (*loss identify period*) – okres identyfikacji straty.

LTV (*loan to value*) – relacja wartości udzielonego kredytu/pożyczki do wartości zabezpieczenia.

M (*maturity*) – termin zapadalności.

NCA (New Capital Accord) – patrz: dokument bazylejski (**NUK** – Nowa Umowa Kapitałowa).

PD (*probability of default*) – prawdopodobieństwo niewykonania zobowiązania.

PSE (*public sector entities*) – jednostki sektora publicznego.

SL (*specialised lending*) – kredytowanie specjalistyczne.

VAR (*value at risk*) – wartość zagrożona.

Literatura

A new capital adequacy framework no. 50, Nowa metodologia adekwatności kapitałowej, Komitet Bazylejski ds. Nadzoru Bankowego BIS, Basel 1999, Narodowy Bank Polski, Generalny Inspektorat Nadzoru Bankowego, Warszawa 2000.

Dziekoński P., *Nowa Bazylejska Umowa Kapitałowa – konsekwencje dla rynku kredytowego*, Narodowy Bank Polski, Materiały i Studia nr 164, Warszawa 2003.

IFRS and Basel II – Similarities and Differences, PwC 2005.

International Accounting Standard IAS, London, Warszawa 2005.

Konsultacje i wdrożenie postanowień Nowej Umowy Kapitałowej w sektorze bankowym w Polsce, Narodowy Bank Polski, Generalny Inspektorat Nadzoru Bankowego, Warszawa 2005.

Metoda standardowa wyliczania wymogów kapitałowych z tytułu ryzyka kredytowego, dokument konsultacyjny, Narodowy Bank Polski, Generalny Inspektorat Nadzoru Bankowego, Warszawa 2005.

Metoda zaawansowana wyliczania wymogów kapitałowych z tytułu ryzyka kredytowego, Narodowy Bank Polski, Generalny Inspektorat Nadzoru Bankowego, Warszawa 2005.

Techniki redukcji ryzyka kredytowego, Narodowy Bank Polski, Generalny Inspektorat Nadzoru Bankowego, Warszawa 2005.

Trzeci filar ujawnienia, dokument konsultacyjny, Narodowy Bank Polski, Generalny Inspektorat Nadzoru Bankowego, Warszawa 2005.

THE NEW CAPITAL ACCORD (NCA) IN POLISH BANKS AND IASC

Summary

The article presents New Capital Accord (NCA) in the Polish financial institutions (banks). The author describes new solutions in three levels and their relations to the IASC.